

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 16ης Μαρτίου 2023*

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των καταναλωτών – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – Άρθρα 6 και 7 – Αποτελέσματα της διαπίστωσης του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας – Σύμβαση ενυπόθηκου δανείου συνδεδεμένου με ξένο νόμισμα – Διατήρηση της σύμβασης σε ισχύ χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες – Βούληση του καταναλωτή να κηρυχθεί η ακυρότητα της σύμβασης – Εφαρμογή της οδηγίας μετά την κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης – Εξουσίες και υποχρεώσεις του εθνικού δικαστηρίου»

Στην υπόθεση C-6/22,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie I Wydział Cywilny (περιφερειακό δικαστήριο Βαρσοβίας – Wola, πρώτο πολιτικό τμήμα, με έδρα τη Βαρσοβία, Πολωνία) με απόφαση της 19ης Μαΐου 2021, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 4 Ιανουαρίου 2022, στο πλαίσιο της δίκης

M.B.

U.B.

M.B.

κατά

X S.A.,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους P.G. Xuereb, πρόεδρο τμήματος, T. von Danwitz και I. Ziemele (εισηγήτρια), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: G. Pitruzzella

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

* Γλώσσα διαδικασίας: η πολωνική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- οι M.B., U.B. και M.B., εκπροσωπούμενοι από τον J. Tomaszewska, radca prawny,
- η X S.A., εκπροσωπούμενη από τους Ł. Hejmej, M. Przygodzka και A. Szcześniak, adwokaci,
- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna και από την S. Żyrek,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την M. Brauhoff και από τον N. Ruiz García,

κατόπιν της απόφασης που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, και του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, των M.B., U. B. και M. B., και, αφετέρου, της X S.A., σχετικά με τις συνέπειες της κήρυξης της ακυρότητας σύμβασης ενυπόθηκου δανείου συναφθείσας μεταξύ των εν λόγω διαδίκων.

Το νομικό πλαίσιο

- 3 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 προβλέπει τα εξής:
«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, ενώ η σύμβαση εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλόμενους, εάν μπορεί να υπάρξει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες.»
- 4 Το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 ορίζει τα ακόλουθα:
«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 5 Στις 4 Ιουνίου 2007 οι M.B., U.B. και M.B. συνήψαν, ως καταναλωτές, με τράπεζα η οποία ήταν προκάτοχος της X, σύμβαση ενυπόθηκου δανείου διάρκειας 360 μηνών και ποσού 339 881,92 πολωνικών ζλότι (PLN), συνδεδεμένου με ξένο νόμισμα, και συγκεκριμένα με το ελβετικό φράγκο (CHF).

- 6 Βάσει των όρων της σύμβασης αυτής, οι μηνιαίες δόσεις, καθώς και το υπόλοιπο οφειλόμενο ποσό του δανείου υπολογίζονταν σε ελβετικά φράγκα και καταβάλλονταν σε πολωνικά ζλότι, βάσει της τιμής πώλησης CHF-PLN που ίσχυε για κάθε μηνιαία δόση.
- 7 Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, οι δανειολήπτες υποστηρίζουν ότι οι ρήτρες της εν λόγω σύμβασης που αφορούν αυτόν τον μηχανισμό τιμαριθμικής αναπροσαρμογής είναι καταχρηστικές, δεδομένου ότι, ελλείψει ειδικών κανόνων στη σύμβαση, η συναλλαγματική ισοτιμία που χρησιμοποιήθηκε για τον υπολογισμό των μηνιαίων δόσεων του δανείου καθοριζόταν κατά διακριτική ευχέρεια από την τράπεζα.
- 8 Οι M.B., U.B. και M.B. ζήτησαν την κατάργηση των ρητρών αυτών από τη σύμβαση και υποστήριξαν ότι οι μηνιαίες δόσεις έπρεπε να υπολογισθούν σε πολωνικά ζλότι και οι τόκοι βάσει του επιτοκίου LIBOR. Οι M.B., U.B. και M.B. διευκρίνισαν συναφώς ότι δέχονταν την κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης από το αιτούν δικαστήριο.
- 9 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά, αφενός, ότι οι ρήτρες που αφορούν τον επίμαχο μηχανισμό τιμαριθμικής αναπροσαρμογής πρέπει να ακυρωθούν λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα τους. Αφετέρου, εφόσον η επίμαχη σύμβαση δανείου δεν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει χωρίς τις ρήτρες αυτές, το αιτούν δικαστήριο οφείλει να δεχθεί το αίτημα των καταναλωτών να κηρυχθεί η ακυρότητα της δανειακής σύμβασης.
- 10 Επομένως, πρώτον, η κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης είναι αναπόφευκτη, παρά τα επιζήμια αποτελέσματα για τους καταναλωτές.
- 11 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, σύμφωνα με την απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2019, Kanyeba κ.λπ. (C-349/18 έως C-351/18, EU:C:2019:936), τα αποτελέσματα της ακυρότητας μιας σύμβασης καθορίζονται μόνον από το εθνικό δίκαιο. Εν προκειμένω, έχουν εφαρμογή οι γενικές διατάξεις του δικαίου των συμβάσεων. Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι οι σκοποί της οδηγίας 93/13 σχετικά με την προστασία των καταναλωτών και την αποτροπή της χρήσης καταχρηστικών ρητρών από τους επαγγελματίες δεν έχουν σχέση με τις εφαρμοστέες εθνικές διατάξεις που προβλέπουν ότι τα συμβαλλόμενα μέρη φέρουν ισομερώς τις ζημίες που προκύπτουν από την κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης. Στην περίπτωση αυτή, οι ενάγοντες της κύριας δίκης χάνουν την προστασία που τους παρέχει η οδηγία.
- 12 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο, υπενθυμίζοντας ότι, με την απόφαση της 29ης Απριλίου 2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341), το Δικαστήριο έκρινε ότι η κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης λόγω της ύπαρξης καταχρηστικών ρητρών δεν εξαρτάται από σχετικό αίτημα που υποβάλλει ρητώς ο καταναλωτής, αλλά εντάσσεται σε ένα πλαίσιο αντικειμενικής εφαρμογής από το εθνικό δικαστήριο των κριτηρίων που προβλέπει το εθνικό δίκαιο, διερωτάται αν οφείλει να διαπιστώσει τις συνέπειες της κήρυξης της ακυρότητας της σύμβασης στην κατάσταση του καταναλωτή ή αν πρέπει να περιοριστεί, συναφώς, στα στοιχεία που του υπέβαλαν οι ενάγοντες της κύριας δίκης, όπως επιτάσσει το πολωνικό δικονομικό δίκαιο.
- 13 Τρίτον, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η διαφορά της οποίας έχει επιληφθεί χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι δεν υφίστανται κρίσιμες εθνικές διατάξεις ενδοτικού δικαίου, πράγμα που συνεπάγεται την κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης, με δυσμενείς συνέπειες για τον καταναλωτή. Επομένως, όποια και αν είναι η απόφασή του, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι δεν μπορεί να επιτευχθεί ένας από τους σκοπούς της οδηγίας 93/13. Πράγματι, το αιτούν δικαστήριο μπορεί είτε να καλύψει τα κενά της σύμβασης που απορρέουν από την ακυρότητα των

καταχρηστικών ρητρών, εις βάρος του σκοπού διασφάλισης του αποτρεπτικού αποτελέσματος έναντι του επαγγελματία, είτε να κηρύξει τη σύμβαση άκυρη στο σύνολό της, εκθέτοντας τον καταναλωτή σε επιζήμιες γι' αυτόν συνέπειες.

- 14 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie I Wydział Cywilny (περιφερειακό δικαστήριο Βαρσοβίας – Wola, πρώτο πολιτικό τμήμα, με έδρα τη Βαρσοβία, Πολωνία) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Υπό το πρίσμα του σκοπού της οδηγίας [93/13] που συνίσταται στην προστασία του καταναλωτή από τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτει με επαγγελματίες, μπορεί να γίνει δεκτό ότι, όταν η σύμβαση κηρύσσεται άκυρη από το δικαστήριο κατ' εφαρμογήν διατάξεων της οδηγίας, παύει η εφαρμογή της οδηγίας και κατά συνέπεια και η προστασία του καταναλωτή και ότι, ως εκ τούτου, οι αρχές που διέπουν την εκκαθάριση της σχέσης καταναλωτή και επαγγελματία πρέπει να αναζητηθούν στους εφαρμοστέους κανόνες του εθνικού ενοχικού δικαίου για την εκκαθάριση των άκυρων συμβάσεων;
- 2) Υπό το πρίσμα των άρθρων 6 και 7 της οδηγίας [93/13] μπορεί να γίνει δεκτό ότι, στην περίπτωση που το δικαστήριο διαπιστώνει ότι συγκεκριμένη ρήτρα της σύμβασης είναι μη επιτρεπτή και ότι η σύμβαση δεν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει μετά την απάλειψη της ρήτρας, οφείλει, όταν δεν υπάρχει συμφωνία των διαδίκων για την κάλυψη του κενού της σύμβασης με όρο σύμφωνο προς τη βούλησή τους ή δεν υφίστανται διατάξεις ενδοτικού δικαίου, [οι οποίες να εφαρμόζονται στη μεταξύ τους σχέση, εάν δεν έχουν συμφωνήσει άλλως,] να κηρύξει άκυρη τη σύμβαση, λαμβάνοντας υπόψη μόνον τη βούληση του καταναλωτή ο οποίος ζητεί από το δικαστήριο την ακύρωσή της, ή οφείλει να εξετάσει αυτεπαγγέλτως, καθ' υπέρβαση των αιτημάτων των διαδίκων, την περιουσιακή κατάσταση του καταναλωτή προκειμένου να διαπιστώσει αν η ακύρωση της σύμβασης τον εκθέτει σε ιδιαίτερες επιζήμιες συνέπειες;
- 3) Έχει το άρθρο 6 της οδηγίας [93/13] την έννοια ότι το δικαστήριο, στην περίπτωση που το ίδιο κρίνει ότι η ακύρωση της σύμβασης θα ήταν ιδιαίτερος επιζήμιος για τον καταναλωτή και οι διάδικοι, παρά τη σχετική πρόσκληση που τους απηύθυνε, δεν καταλήγουν σε συμφωνία για τη συμπλήρωσή της, μπορεί, λαμβάνοντας υπόψη το αντικειμενικώς νοούμενο συμφέρον του καταναλωτή, να καλύψει τα κενά της σύμβασης, μετά την «απάλειψη» των καταχρηστικών όρων, όχι με εθνικές διατάξεις ενδοτικού δικαίου, κατά την έννοια της απόφασης [της 3ης Οκτωβρίου 2019, Dziubak (C 260/18, EU:C:2019:819)], ήτοι κανόνες που έχουν άμεση εφαρμογή ως προς τα κενά της σύμβασης, αλλά με ειδικές διατάξεις του εθνικού δικαίου, οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν στην επίμαχη σύμβαση μόνον εμμέσως ή κατ' αναλογία και απηχούν κανόνα αναγκαστικού δικαίου του εθνικού ενοχικού δικαίου;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 15 Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση κήρυξης της ακυρότητας σύμβασης συναφθείσας μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία λόγω του

- καταχρηστικού χαρακτήρα μιας εκ των ρητρών της, εναπόκειται στα κράτη μέλη, μέσω του εθνικού τους δικαίου, να ρυθμίζουν τις συνέπειες της κήρυξης της ακυρότητας αυτής, ανεξαρτήτως της προστασίας που παρέχει η οδηγία στους καταναλωτές.
- 16 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, προκειμένου να ερμηνευθεί διάταξη του δικαίου της Ένωσης, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και οι σκοποί που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί μέρος (απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 2021, Vodafone Kabel Deutschland, C-484/20, EU:C:2021:975, σκέψη 19 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
 - 17 Πρώτον, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 «[τ]α κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές».
 - 18 Η διάταξη αυτή δεν ορίζει η ίδια τα κριτήρια που διέπουν τη δυνατότητα διατήρησης σε ισχύ της σύμβασης χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες, αλλά αφήνει στην εθνική έννομη τάξη τη μέριμνα να τα καθορίσει σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης. Επομένως, εναπόκειται στα κράτη μέλη, μέσω του εθνικού δικαίου τους, να καθορίζουν το λεπτομερές πλαίσιο για τη διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας περιεχόμενης σε σύμβαση και για την υλοποίηση των συγκεκριμένων έννομων αποτελεσμάτων της διαπίστωσης αυτής. Εν πάση περιπτώσει, η διαπίστωση αυτή πρέπει να καθιστά δυνατή την επαναφορά του καταναλωτή στη νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν υπήρχε η εν λόγω καταχρηστική ρήτρα (απόφαση της 29ης Απριλίου 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, σκέψη 84).
 - 19 Εξάλλου, το ζήτημα από ποιο χρονικό σημείο παράγει τα αποτελέσματά της η κήρυξη της ακυρότητας της επίμαχης στην κύρια δίκη σύμβασης εξαρτάται, όπως διευκρινίζεται, κατ' ουσίαν, στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, αποκλειστικώς από το εθνικό δίκαιο, υπό την προϋπόθεση ότι διασφαλίζεται η προστασία την οποία παρέχουν στους καταναλωτές οι διατάξεις της οδηγίας 93/13 (απόφαση της 29ης Απριλίου 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, σκέψη 88).
 - 20 Ειδικότερα, η διαμόρφωση από το εθνικό δίκαιο του πλαισίου για την προστασία την οποία εγγυάται στους καταναλωτές η οδηγία 93/13 δεν επιτρέπεται να τροποποιήσει την έκταση ούτε, επομένως, την ουσία της προστασίας αυτής ούτε και να υπονομεύσει την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της εν λόγω προστασίας με τη θέσπιση ενιαίων κανόνων για τις καταχρηστικές ρήτρες (απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Gutiérrez Naranjo κ.λπ., C-154/15, C-307/15 και C-308/15, EU:C:2016:980, σκέψη 65).
 - 21 Δεύτερον, λαμβανομένου υπόψη του ειδικού πλαισίου στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, οι διατάξεις του οποίου αποσκοπούν στην προστασία των καταναλωτών από τη χρήση καταχρηστικών ρητρών, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να κρίνει ότι η παρεχόμενη από την οδηγία αυτή προστασία δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο στη διάρκεια της εκτέλεσης μιας σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, αλλά ισχύει και μετά την εκτέλεση της σύμβασης (πρβλ. απόφαση της 9ης Ιουλίου 2020, Raiffeisen Bank και BRD Groupe Société Générale, C-698/18 και C-699/18, EU:C:2020:537, σκέψη 73).
 - 22 Επομένως, σε περίπτωση κήρυξης της ακυρότητας μιας σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας από τις ρήτρες της, εναπόκειται στα κράτη μέλη, μέσω του εθνικού τους δικαίου, να ρυθμίζουν τα αποτελέσματα της κήρυξης της

- ακυρότητας αυτής, σύμφωνα με την προστασία που παρέχει η οδηγία 93/13 στον καταναλωτή, διασφαλίζοντας, ειδικότερα, την επαναφορά του καταναλωτή στη νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν υπήρχε η καταχρηστική ρήτρα.
- 23 Τρίτον, το συμπέρασμα αυτό επιρρωννύεται από τους σκοπούς που επιδιώκει η οδηγία 93/13.
- 24 Συγκεκριμένα, αφενός, ο πρώτος και άμεσος σκοπός της οδηγίας αυτής συνίσταται στην προστασία του καταναλωτή και στην αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών (πρβλ. απόφαση της 29ης Απριλίου 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, σκέψη 72).
- 25 Ειδικότερα, συμβατική ρήτρα η οποία κρίθηκε καταχρηστική πρέπει να θεωρείται ως ουδέποτε υπάρξασα, οπότε δεν μπορεί να παράγει αποτελέσματα έναντι του καταναλωτή, με συνέπεια την επαναφορά του καταναλωτή στη νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν υπήρχε η εν λόγω ρήτρα (απόφαση της 14ης Μαρτίου 2019, Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, σκέψη 41).
- 26 Αφετέρου, η οδηγία 93/13 επιδιώκει επίσης έναν δεύτερο σκοπό, ο οποίος τίθεται με το άρθρο 7 της οδηγίας 93/13 και συνίσταται, μακροπρόθεσμα, στην παύση της χρήσης καταχρηστικών ρητρών από τους επαγγελματίες. Επομένως, η πλήρης απαγόρευση εφαρμογής των καταχρηστικών ρητρών έναντι των καταναλωτών ασκεί αποτρεπτικό αποτέλεσμα στους επαγγελματίες όσον αφορά τη χρήση τέτοιων ρητρών (πρβλ. απόφαση της 29ης Απριλίου 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, σκέψη 68).
- 27 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι οι διατάξεις του εθνικού δικαίου τις οποίες οφείλει να εφαρμόσει για να καθορίσει τα αποτελέσματα της κήρυξης της ακυρότητας της σύμβασης θα οδηγούσαν το αιτούν δικαστήριο να προβεί σε ισομερή κατανομή, μεταξύ των εναγόντων της κύριας δίκης και της Χ, των ζημιών που προκύπτουν από την κήρυξη της ακυρότητας.
- 28 Εντούτοις, μια τέτοια συνέπεια, στο μέτρο που θα έθετε υπό αμφισβήτηση την προστασία που παρέχει η οδηγία 93/13 στους καταναλωτές κατόπιν της κήρυξης της ακυρότητας της σύμβασης, θα ήταν αντίθετη προς τους σκοπούς που υπομνήσθηκαν στις σκέψεις 23 έως 26 της παρούσας απόφασης.
- 29 Συγκεκριμένα, κατ' αρχάς, η εφαρμογή των διατάξεων του εθνικού δικαίου δεν θα καθιστούσε δυνατή, σύμφωνα με τις διευκρινίσεις που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, τη διασφάλιση της επαναφοράς του καταναλωτή στη νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν υπήρχε η καταχρηστική ρήτρα, θίγοντας με τον τρόπο αυτό τον σκοπό της προστασίας των καταναλωτών τον οποίο επιδιώκει η οδηγία 93/13.
- 30 Εν συνεχεία, ελλείψει της προστασίας που εγγυάται η οδηγία 93/13, η εφαρμογή των διατάξεων του εθνικού δικαίου που προβλέπουν την ισομερή κατανομή των ζημιών μεταξύ των συμβαλλομένων θα συνέβαλλε στην εξάλειψη του αποτρεπτικού αποτελέσματος που ασκεί στους επαγγελματίες η πλήρης απαγόρευση εφαρμογής τέτοιων καταχρηστικών ρητρών έναντι των καταναλωτών, δεδομένου ότι οι διατάξεις αυτές θα μπορούσαν, εν τέλει, να ωφελήσουν τους επαγγελματίες, περιορίζοντας την υποχρέωσή τους να επιστρέψουν ποσά αχρεωστήτως εισπραχθέντα βάσει των ρητρών αυτών.

- 31 Τέλος, η ερμηνεία αυτή δεν ανατρέπεται από την απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2019, Kanyeba κ.λπ. (C-349/18 έως C-351/18, EU:C:2019:936), την οποία μνημονεύει το αιτούν δικαστήριο.
- 32 Πράγματι, αρκεί να υπομνησθεί ότι, στη σκέψη 73 της απόφασης αυτής, το Δικαστήριο επισήμανε ότι το ζήτημα του χαρακτηρισμού των πραγματικών περιστατικών από πλευράς δικαίου περί εξωσυμβατικής ευθύνης δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/13, αλλά στο πεδίο εφαρμογής του εθνικού δικαίου. Στην υπό κρίση υπόθεση, όμως, δεν προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής ότι η διαφορά της κύριας δίκης εμπίπτει στον τομέα της εξωσυμβατικής ευθύνης, δεδομένου ότι το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν η προστασία την οποία εγγυάται η οδηγία αυτή εξακολουθεί να έχει εφαρμογή στο στάδιο των αποτελεσμάτων της κήρυξης της ακυρότητας σύμβασης που περιέχει καταχρηστικές ρήτρες.
- 33 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω περιστάσεων, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση κήρυξης της ακυρότητας σύμβασης συναφθείσας μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας εκ των ρητρών της, εναπόκειται στα κράτη μέλη, μέσω του εθνικού τους δικαίου, να ρυθμίσουν τις συνέπειες της κήρυξης της ακυρότητας, χωρίς να θίγεται η προστασία που παρέχει η οδηγία αυτή στον καταναλωτή, διασφαλίζοντας, ιδίως, την επαναφορά του καταναλωτή στη νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν υπήρχε η καταχρηστική ρήτρα.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 34 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχουν την έννοια ότι το εθνικό δικαστήριο μπορεί να εξετάσει αυτεπαγγέλτως την περιουσιακή κατάσταση του καταναλωτή ο οποίος ζήτησε την κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης που τον συνδέει με επαγγελματία λόγω της ύπαρξης καταχρηστικής ρήτρας, χωρίς την οποία η σύμβαση δεν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει, και να μη δεχθεί την αγωγή του καταναλωτή όταν η κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης ενδέχεται να τον εκθέσει σε ιδιαίτερες επιζήμιες συνέπειες.
- 35 Πρώτον, το Δικαστήριο έχει κρίνει, κατ' ουσίαν, ότι τόσο το γράμμα του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 όσο και οι απαιτήσεις της ασφάλειας δικαίου ως προς τις οικονομικές δραστηριότητες συνηγορούν υπέρ μιας αντικειμενικής προσέγγισης κατά την ερμηνεία της διάταξης αυτής (πρβλ. απόφαση της 29ης Απριλίου 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, σκέψη 56).
- 36 Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να παύσει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από επαγγελματία με καταναλωτές.
- 37 Δεύτερον, υπενθυμίζεται ότι το σύστημα προστασίας που θεσπίζει η οδηγία 93/13 στηρίζεται στην παραδοχή ότι ο καταναλωτής βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση σε σχέση με τον επαγγελματία όσον αφορά τόσο τη δυνατότητα διαπραγμάτευσης όσο και το επίπεδο της πληροφόρησης, και ως εκ τούτου είναι υποχρεωμένος να προσχωρήσει στους όρους που έχει εκ των προτέρων καταρτίσει ο επαγγελματίας, χωρίς να μπορεί να ασκήσει επιρροή επί του περιεχομένου τους (απόφαση της 7ης Δεκεμβρίου 2017, Banco Santander, C-598/15, EU:C:2017:945, σκέψη 36 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 38 Ωστόσο, το σύστημα προστασίας δεν έχει εφαρμογή αν ο καταναλωτής αντιτίθεται σε αυτό. Ο καταναλωτής μπορεί, αφού ενημερωθεί από τον εθνικό δικαστή, να μην προβάλει τον καταχρηστικό και μη δεσμευτικό χαρακτήρα ρήτρας, δίνοντας επομένως ελεύθερη και εν επιγνώσει συναίνεση για την επίμαχη ρήτρα (πρβλ. απόφαση της 29ης Απριλίου 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, σκέψη 95).
- 39 Συναφώς, προκειμένου ο καταναλωτής να μπορεί να δώσει ελεύθερη και εν επιγνώσει συναίνεση, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να υποδείξει στους διαδίκους κατά τρόπο αντικειμενικό και εξαντλητικό, στο πλαίσιο των εθνικών δικονομικών κανόνων και υπό το πρίσμα της αρχής της ισότητας στις αστικές διαδικασίες, τις έννομες συνέπειες που μπορεί να επιφέρει η κατάργηση της καταχρηστικής ρήτρας, τούτο δε ανεξαρτήτως του αν οι εν λόγω διάδικοι εκπροσωπούνται ή όχι από επαγγελματία δικαστικό πληρεξούσιο ή όχι (απόφαση της 29ης Απριλίου 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, σκέψη 97).
- 40 Η πληροφόρηση αυτή είναι ιδιαίτερος σημαντική ιδίως όταν η μη εφαρμογή της καταχρηστικής ρήτρας μπορεί να έχει ως συνέπεια την κήρυξη της σύμβασης ως άκυρης στο σύνολό της, με αποτέλεσμα την ενδεχόμενη έκθεση του καταναλωτή σε αξιώσεις περί επιστροφής (απόφαση της 29ης Απριλίου 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, σκέψη 98).
- 41 Εντούτοις, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, για την εκτίμηση των συνεπειών που έχει επί της καταστάσεως του καταναλωτή η κήρυξη σύμβασης ως άκυρης στο σύνολό της, καθοριστική σημασία έχει η βούληση που εξέφρασε συναφώς ο καταναλωτής (απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019, Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, σκέψη 56).
- 42 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι οι ενάγοντες της κύριας δίκης ζήτησαν την κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης δανείου που είχαν συνάψει με την X.
- 43 Κατά συνέπεια, εφόσον το αιτούν δικαστήριο ενημέρωσε τους καταναλωτές κατά τρόπο αντικειμενικό και εξαντλητικό για τις έννομες συνέπειες καθώς και για τις ιδιαίτερες επιζήμιες οικονομικές συνέπειες που ενδέχεται να έχει ως προς αυτούς η ακύρωση της σύμβασης, δεν μπορεί, αφού λάβει υπόψη τη βούλησή τους να κηρυχθεί η ακυρότητα της σύμβασης, να μη δεχθεί την παραίτησή τους από την προστασία που τους παρέχει η οδηγία.
- 44 Επιπλέον, λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας που υπομνήσθηκε στις σκέψεις 38 έως 41 της παρούσας απόφασης, ο σκοπός της προστασίας του καταναλωτή που επιδιώκει η οδηγία 93/13 δεν μπορεί να παρέχει στον εθνικό δικαστή τη δυνατότητα, πέραν κάθε εξουσίας που του αναγνωρίζει συναφώς το εθνικό δίκαιο, να εξετάζει αυτεπαγγέλτως την περιουσιακή κατάσταση του καταναλωτή ο οποίος ζήτησε την κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης που τον συνδέει με τον επαγγελματία λόγω της ύπαρξης καταχρηστικής ρήτρας, προκειμένου να κρίνει αν η ακύρωση αυτή ενδέχεται να τον εκθέσει σε ιδιαίτερες επιζήμιες συνέπειες.
- 45 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχουν την έννοια ότι αποκλείουν, αφενός, τη δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να εξετάζει αυτεπαγγέλτως, παρά το ότι το εθνικό δίκαιο δεν του αναγνωρίζει συναφώς τέτοια εξουσία, την περιουσιακή κατάσταση του καταναλωτή ο οποίος ζήτησε την κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης που τον συνδέει με επαγγελματία λόγω της ύπαρξης καταχρηστικής ρήτρας χωρίς την οποία η σύμβαση δεν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει, ακόμη και αν η κήρυξη της ακυρότητας μπορεί να εκθέσει τον καταναλωτή σε ιδιαίτερες επιζήμιες συνέπειες και, αφετέρου, τη δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να μην κηρύξει την

ακυρότητα της σύμβασης όταν ο καταναλωτής το έχει ζητήσει ρητώς, έχοντας ενημερωθεί κατά τρόπο αντικειμενικό και εξαντλητικό για τις έννομες συνέπειες καθώς και για τις ιδιαιτέρως επιζήμιες οικονομικές συνέπειες που μπορεί να έχει για αυτόν η κήρυξη της ακυρότητας.

Επί του τρίτου ερωτήματος

Επί του παραδεκτού

- 46 Με το τρίτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει διαπιστώσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας σύμβασης συναφθείσας μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, να καλύψει τα κενά που προέκυψαν από την απάλειψη της καταχρηστικής ρήτρας της σύμβασης εφαρμόζοντας εθνική διάταξη που δεν αποτελεί διάταξη ενδοτικού δικαίου.
- 47 Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκφράζει αμφιβολίες ως προς το παραδεκτό του ερωτήματος αυτού, το οποίο έχει υποθετικό χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι παρέλκει η απάντηση στο τρίτο ερώτημα αν το Δικαστήριο κρίνει ότι, όταν η απάλειψη καταχρηστικής ρήτρας συνεπάγεται την κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να ενημερώσει τον καταναλωτή κατά τρόπο αντικειμενικό και εξαντλητικό για τις νομικές και πραγματικές συνέπειες που απορρέουν από την κήρυξη της ακυρότητας, χωρίς να μπορεί να εξετάσει αυτεπαγγέλτως την περιουσιακή κατάσταση του καταναλωτή που ζήτησε την κήρυξη της ακυρότητας και να αντιταχθεί στη βούλησή του να ακυρωθεί η σύμβαση. Επιπλέον, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι ο καταναλωτής έχει συγκατατεθεί σε ενδεχόμενη κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης στο σύνολό της.
- 48 Συναφώς, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν έχει ως σκοπό τη διατύπωση συμβουλευτικών γνώμων επί γενικών ή υποθετικών ζητημάτων, αλλά την κάλυψη της αδήριτης ανάγκης προς αποτελεσματική επίλυση μιας ένδικης διαφοράς η οποία αφορά το δίκαιο της Ένωσης (απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Confetra κ.λπ., C-259/16 και C-260/16, EU:C:2018:370, σκέψη 63 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 49 Διαπιστώνεται ότι, μολοντί από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, στη διαφορά της κύριας δίκης, οι καταναλωτές συναίνεσαν στην κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης, στην απόφαση περί παραπομπής δεν αναφέρεται αν η συναίνεση δόθηκε αφότου οι ενδιαφερόμενοι καταναλωτές ενημερώθηκαν κατά τρόπο αντικειμενικό και εξαντλητικό για τις έννομες συνέπειες καθώς και για τις ιδιαιτέρως επιζήμιες οικονομικές συνέπειες που μπορεί να έχει ως προς αυτούς η κήρυξη της ακυρότητας.
- 50 Στο πλαίσιο αυτό, δεδομένου ότι το αιτούν δικαστήριο δεν έχει ακόμη αποφανθεί επί του αιτήματος κήρυξης της ακυρότητας της σύμβασης, ιδίως λόγω των αμφιβολιών ως προς την έκταση της ενημέρωσης που πρέπει να παράσχει στους καταναλωτές, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει υποθετικό χαρακτήρα το ζήτημα αν το αιτούν δικαστήριο μπορεί, σε περίπτωση που δεν κηρυχθεί η ακυρότητα της σύμβασης, να καλύψει τα κενά που προκύπτουν από την απάλειψη της καταχρηστικής ρήτρας με την εφαρμογή εθνικής διάταξης που δεν αποτελεί διάταξη ενδοτικού δικαίου.
- 51 Κατά συνέπεια, το τρίτο ερώτημα είναι παραδεκτό.

Επί της ουσίας

- 52 Δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να αφήνει ανεφάρμοστες τις καταχρηστικές ρήτρες ώστε να μην παράγουν δεσμευτικά αποτελέσματα έναντι του καταναλωτή, εκτός αν ο καταναλωτής αντιτίθεται σε αυτό. Εντούτοις, η οικεία σύμβαση πρέπει να εξακολουθήσει να ισχύει, κατ' αρχήν, χωρίς καμία άλλη τροποποίηση πέραν εκείνης που προκύπτει από την απάλειψη των καταχρηστικών ρητρών, κατά το μέτρο που, βάσει των κανόνων του εσωτερικού δικαίου, η διατήρηση σε ισχύ της σύμβασης είναι νομικώς εφικτή (απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, σκέψη 29 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 53 Κατά συνέπεια, όταν ο εθνικός δικαστής διαπιστώνει την ακυρότητα καταχρηστικής ρήτρας σε σύμβαση που συνάπτεται μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, δεν επιτρέπεται να συμπληρώσει τη σύμβαση αναθεωρώντας το περιεχόμενο της ρήτρας (απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, σκέψη 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 54 Πράγματι, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, εάν το εθνικό δικαστήριο είχε την εξουσία να αναθεωρεί το περιεχόμενο των καταχρηστικών ρητρών που περιέχονται σε τέτοιες συμβάσεις, η ευχέρεια αυτή θα καθιστούσε ενδεχομένως δυσχερέστερη την επίτευξη του μακροπρόθεσμου σκοπού του άρθρου 7 της οδηγίας 93/13. Η ευχέρεια αυτή θα συνέτεινε στην εκμηδένιση του αποτρεπτικού αποτελέσματος που ασκεί στους επαγγελματίες η πλήρης απαγόρευση εφαρμογής τέτοιων καταχρηστικών ρητρών έναντι των καταναλωτών, στο μέτρο που οι επαγγελματίες θα εξακολουθούσαν να υπόκεινται στον πειρασμό να χρησιμοποιούν τέτοιες ρήτρες, γνωρίζοντας ότι, ακόμη και αν αυτές κηρύσσονταν άκυρες, η σύμβαση θα μπορούσε παρά ταύτα να συμπληρωθεί, κατά το αναγκαίο μέτρο, από το εθνικό δικαστήριο ώστε να εξασφαλιστεί το συμφέρον των επαγγελματιών (απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, σκέψη 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 55 Αντιθέτως, σε περίπτωση κατά την οποία σύμβαση συναφθείσα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή δεν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει μετά την απάλειψη καταχρηστικής ρήτρας, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 δεν αντιτίθεται στην απάλειψη από τον εθνικό δικαστή, κατ' εφαρμογήν αρχών του δικαίου των συμβάσεων, της καταχρηστικής ρήτρας και στην αντικατάστασή της με εθνική διάταξη ενδοτικού δικαίου σε περιπτώσεις στις οποίες η κήρυξη της καταχρηστικής ρήτρας ως ανίσχυρης θα υποχρέωνε τον εθνικό δικαστή να ακυρώσει τη σύμβαση στο σύνολό της, εκθέτοντας με τον τρόπο αυτόν τον καταναλωτή σε ιδιαιτέρως επιζήμιες συνέπειες, περιάγοντάς τον σε δυσμενή θέση (απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, σκέψη 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 56 Ωστόσο, το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 αντιτίθεται στην πλήρωση των κενών της σύμβασης που προκύπτουν από την απάλειψη των καταχρηστικών της ρητρών αποκλειστικώς και μόνον βάσει εθνικών διατάξεων γενικού χαρακτήρα που δεν έχουν αποτελέσει το αντικείμενο ειδικής εκτίμησης του νομοθέτη προς επίτευξη της ισορροπίας μεταξύ του συνόλου των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων και, επομένως, δεν καλύπτονται από το τεκμήριο μη καταχρηστικού χαρακτήρα, οι οποίες προβλέπουν ότι οι έννομες συνέπειες δικαιοπραξίας συμπληρώνονται, ιδίως, από τις έννομες συνέπειες που απορρέουν από την αρχή της επιείκειας ή από τα συναλλακτικά ήθη και

οι οποίες δεν είναι διατάξεις ενδοτικού δικαίου ούτε διατάξεις που εφαρμόζονται σε περίπτωση συμφωνίας των συμβαλλομένων (απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, σκέψη 35 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 57 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι οι διατάξεις του εθνικού δικαίου τις οποίες προτίθεται να εφαρμόσει δεν αποτελούν διατάξεις ενδοτικού δικαίου κατά την έννοια της προπαρατεθείσας νομολογίας του Δικαστηρίου. Λαμβανομένου υπόψη ότι, στη διαφορά της κύριας δίκης, η επίμαχη σύμβαση δανείου δεν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει χωρίς τις απαλειφθείσες ρήτρες, ότι δεν υφίστανται εθνικές διατάξεις ενδοτικού δικαίου και ότι η ακύρωση της σύμβασης θα ήταν ιδιαιτέρως επιζήμια για τους καταναλωτές, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται σε ποιον από τους σκοπούς της οδηγίας 93/13 πρέπει να δοθεί προτεραιότητα, μεταξύ, αφενός, του σκοπού της προστασίας των καταναλωτών έναντι των ιδιαιτέρως επιζήμιων συνεπειών της κήρυξης της ακυρότητας της σύμβασης και, αφετέρου, του σκοπού της αποτροπής των επαγγελματιών από τη χρήση καταχρηστικών ρητρών.
- 58 Συναφώς, το Δικαστήριο, απαντώντας στο ίδιο ερώτημα, έχει κρίνει ότι η οδηγία 93/13 δεν έχει σκοπό να προωθήσει ενιαίες λύσεις όσον αφορά τις συνέπειες της διαπίστωσης του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας. Επομένως, κατά το μέτρο που, σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, οι καταχρηστικές ρήτρες δεν μπορούν να δεσμεύουν τους καταναλωτές, οι σκοποί αυτοί επιτυγχάνονται, ανάλογα με την περίπτωση και το εθνικό νομικό πλαίσιο, απλώς και μόνον με τη μη εφαρμογή της επίμαχης καταχρηστικής ρήτρας έναντι του καταναλωτή ή, όταν η σύμβαση δεν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει χωρίς την εν λόγω ρήτρα, μέσω της εφαρμογής εθνικών διατάξεων ενδοτικού δικαίου αντί της καταχρηστικής ρήτρας (απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2020, Banca B. (C-269/19, EU:C:2020:954, σκέψη 39).
- 59 Ωστόσο, το Δικαστήριο υπενθύμισε, στη σκέψη 40 της ίδιας απόφασης, ότι η απαρίθμηση των ως άνω συνεπειών της διαπίστωσης του καταχρηστικού χαρακτήρα ορισμένης συμβατικής ρήτρας δεν είναι εξαντλητική.
- 60 Επομένως, όταν ο εθνικός δικαστής κρίνει ότι η επίμαχη σύμβαση δανείου δεν μπορεί, σύμφωνα με το δίκαιο των συμβάσεων, να εξακολουθήσει να ισχύει χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες και όταν στο εθνικό δίκαιο δεν υφίσταται διάταξη ενδοτικού δικαίου ή διάταξη εφαρμοστέα σε περίπτωση συμφωνίας των συμβαλλομένων η οποία να μπορεί να αντικαταστήσει τις εν λόγω ρήτρες, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, κατά το μέτρο που ο καταναλωτής δεν εξέφρασε την επιθυμία να διατηρηθούν σε ισχύ οι καταχρηστικές ρήτρες και η ακύρωση της σύμβασης θα τον εξέθετε σε ιδιαιτέρως επιζήμιες συνέπειες, το υψηλό επίπεδο προστασίας που πρέπει να παρέχεται βάσει της οδηγίας 93/13 επιτάσσει, προς τον σκοπό της αποκατάστασης πραγματικής ισορροπίας μεταξύ των εκατέρωθεν δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων, τη λήψη εκ μέρους του δικαστή όλων των αναγκαίων μέτρων, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου του εσωτερικού δικαίου, προκειμένου να προστατευθεί ο καταναλωτής από τις ιδιαιτέρως επιζήμιες συνέπειες που θα μπορούσε να προκαλέσει εις βάρος του η ακύρωση της σύμβασης, μεταξύ άλλων και λόγω του αμέσως απαιτητού της αξίωσης του επαγγελματία (απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, σκέψη 41).
- 61 Υπό τις συνθήκες αυτές, τίποτε δεν εμποδίζει τον εθνικό δικαστή, μεταξύ άλλων, να καλέσει τα μέρη να διαπραγματευθούν προκειμένου να καθορίσουν τον τρόπο υπολογισμού του επιτοκίου, υπό την προϋπόθεση ότι ο δικαστής θα ορίσει το πλαίσιο των διαπραγματεύσεων και ότι σκοπός των διαπραγματεύσεων θα είναι η επίτευξη πραγματικής ισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων και

των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων, λαμβανομένου ιδίως υπόψη του σκοπού προστασίας του καταναλωτή από τον οποίο διαπνέεται η οδηγία 93/13 (απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, σκέψη 42).

- 62 Πράγματι, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, ο εθνικός δικαστής οφείλει, κατά το δυνατόν, να εφαρμόσει το εσωτερικό δίκαιο κατά τρόπον ώστε η διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα της επίμαχης ρήτηρας να επισύρει όλες τις συνέπειες που προβλέπει το εθνικό δίκαιο, προκειμένου να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας, δηλαδή ο καταναλωτής να μη δεσμεύεται από τη ρήτρα αυτή. Το αυτό ισχύει και στην περίπτωση που πρέπει να οριστούν, κατόπιν της διαπίστωσης του καταχρηστικού χαρακτήρα ορισμένης ρήτηρας, οι συνέπειες της διαπίστωσης αυτής, προκειμένου να διασφαλιστεί, σύμφωνα με τον σκοπό της οδηγίας, υψηλό επίπεδο προστασίας του καταναλωτή (απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, σκέψη 43).
- 63 Εντούτοις, οι εξουσίες του δικαστή δεν μπορούν να βαίνουν πέραν του απολύτως αναγκαίου για την αποκατάσταση της συμβατικής ισορροπίας μεταξύ των συμβαλλομένων και, επομένως, για την προστασία του καταναλωτή από τις ιδιαίτερες επιζήμιες συνέπειες που θα μπορούσε να προκαλέσει η ακύρωση της επίμαχης σύμβασης δανείου. Πράγματι, αν επιτρεπόταν στον δικαστή να τροποποιεί ή να μετριάξει ελεύθερα το περιεχόμενο των καταχρηστικών ρητρών, η εξουσία αυτή θα μπορούσε να θέσει εν αμφιβόλω την επίτευξη των σκοπών που εκτέθηκαν στις σκέψεις 24 και 26 της παρούσας απόφασης (απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, σκέψη 44).
- 64 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει διαπιστώσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτηρας σύμβασης συναφθείσας μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, να καλύψει τα κενά που προέκυψαν από την απάλειψη της καταχρηστικής ρήτηρας που περιλαμβάνεται στη σύμβαση εφαρμόζοντας εθνική διάταξη που δεν αποτελεί διάταξη ενδοτικού δικαίου. Εντούτοις, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο του εσωτερικού δικαίου, προκειμένου να προστατεύσει τον καταναλωτή από τις ιδιαίτερες επιζήμιες συνέπειες που θα μπορούσε να προκαλέσει εις βάρος του η ακύρωση της σύμβασης.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 65 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (έκτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές,**

έχει την έννοια ότι:

σε περίπτωση κήρυξης της ακυρότητας σύμβασης συναφθείσας μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας εκ των ρητρών της,

εναπόκειται στα κράτη μέλη, μέσω του εθνικού τους δικαίου, να ρυθμίσουν τις συνέπειες της κήρυξης της ακυρότητας χωρίς να θίγεται η προστασία που παρέχει η οδηγία αυτή στον καταναλωτή, διασφαλίζοντας, ιδίως, την επαναφορά του καταναλωτή στη νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν υπήρχε η εν λόγω καταχρηστική ρήτρα.

2) Το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχουν την έννοια ότι:

αποκλείουν, αφενός, τη δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να εξετάζει αυτεπαγγέλτως, παρά το ότι το εθνικό δίκαιο δεν του αναγνωρίζει συναφώς καμία τέτοια εξουσία, την περιουσιακή κατάσταση του καταναλωτή ο οποίος ζήτησε την κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης που τον συνδέει με επαγγελματία λόγω της ύπαρξης καταχρηστικής ρήτρας χωρίς την οποία η σύμβαση δεν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει, ακόμη και αν η κήρυξη της ακυρότητας μπορεί να εκθέσει τον καταναλωτή σε ιδιαιτέρως επιζήμιες συνέπειες και, αφετέρου, τη δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να μην κηρύξει την ακυρότητα της σύμβασης όταν ο καταναλωτής το έχει ζητήσει ρητώς, έχοντας ενημερωθεί κατά τρόπο αντικειμενικό και εξαντλητικό για τις έννομες συνέπειες καθώς και για τις ιδιαιτέρως επιζήμιες οικονομικές συνέπειες που μπορεί να έχει για αυτόν η κήρυξη της ακυρότητας.

3) Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι:

δεν επιτρέπει στο εθνικό δικαστήριο το οποίο έχει διαπιστώσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας σύμβασης συναφθείσας μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή να καλύψει τα κενά που προέκυψαν από την απάλειψη της καταχρηστικής ρήτρας που περιλαμβάνεται στη σύμβαση εφαρμόζοντας εθνική διάταξη που δεν αποτελεί διάταξη ενδοτικού δικαίου. Εντούτοις, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο του εσωτερικού δικαίου, προκειμένου να προστατεύσει τον καταναλωτή από τις ιδιαιτέρως επιζήμιες συνέπειες που θα μπορούσε να προκαλέσει εις βάρος του η ακύρωση της σύμβασης.

(υπογραφές)